

О.А. ЯРОВА

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 08401, Україна
olesyagr@ukr.net

ЛІСОВА РОСЛИННІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «БІЛООЗЕРСЬКИЙ»

Jarova O.A. **Forest vegetation of Biloozersky National Nature Park.** Ukr. Bot. J., 2016, 73(4): 355–360.

G. Skovoroda Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University
30, Sukhomlynskooho Str., Pereyaslav-Khmelnytskyi, Kyiv Region, 08401, Ukraine

Abstract. Results of studies of forest vegetation in Biloozersky NNP, which covers 92.4% of the Park area, are given. The classification of forest vegetation based on the dominant system is proposed. The forest vegetation is represented by communities of the formations *Pineta sylvestris*, *Querceta roboris*, *Alneta glutinosae*, *Betuleta pendulae*, and *Populeta tremulae*. The area is dominated by pine forest (about 70%), the areas of oak-pine and oak forests are significantly smaller. The most frequent are pine green-moss forests. Under similar environmental conditions but on more fertile soils, associations *Pinetum (sylvestris) convallariosum (majalis)* often occur. Considerable areas are also occupied by communities of association *Querceto (roboris)-Pineta sylvestris*, which are formed on flat areas and at foots of the slopes. Communities of the formation *Querceta roboris* are small in area and associated with the second sandy terrace of the Dnipro River. In oak forest, fragments of the synusiae of spring ephemerals, *Scilla bifolia* and *Corydalis solida*, as well as rare for this region boreal species, *Pyrola minor* and *Chimaphila umbellata*, are present. On old pine forest clearings, derivative groups of *Populeta tremulae* are formed. Communities of this formation occur sporadically throughout the Park on small areas. In waterlogged ecotopes on the floodplains of Bile Lake there are small areas of *Alneta glutinosae*.

Key words: Biloozersky National Nature Park, forest vegetation, classification, formation

Вступ

Національний природний парк (НПП) «Білоозерський» створений на території Переяслав-Хмельницького р-ну Київської та Канівського р-ну Черкаської областей. Його загальна площа 7014,44 га має таку адміністративно-організаційну структуру: Білоозерська лісова дача (3660 га) знаходиться у Переяслав-Хмельницькому р-ні Київської обл. та Ліпльвська лісова дача (3356 га) — в Канівському р-ні Черкаської обл. Територія парку — становить 215 лісових кварталів різної площі, максимальна — 126, мінімальна — 11 га.

За фізико-географічним районуванням НПП «Білоозерський» належить до Дніпровського заплавно-борового фізико-географічного району Дніпровської терасової рівнини Північної Лісостепою області Лівобережно-Дніпровської лісостепою провінції (Poruykin, 1968; Shcherban, 1982).

За геоботанічним районуванням 1977 року територія парку належить до Середньодніпровського геоботанічного району заплавних лук, дубово-соснових лісів і низинних боліт Бахмацько-Кременчуцького округу терасових лучних степів, терасових дубово-соснових лісів, заплавних лук,

евтрофних боліт і лучно-галофітної рослинності Лівобережнопридніпровської підпровінції Східно-європейської провінції Європейсько-Сибірської лісостепою області (Необотаничне ..., 1977). За доповненнями Я.П. Дідуха та Ю.Р. Шеляга-Сосонка (Didukh, Shelyag-Sosonko, 2003), територія НПП охоплює південно-західну частину Лівобережно-дніпровського округу липово-дубових, грабово-дубових, соснових (на терасах) лісів, лук, галофітну та болотну рослинність (на межі з Північним Правобережнопридніпровським округом грабово-дубових, дубових лісів, остепнених лук і лучних степів).

Перші відомості про рослинність парку знаходимо у Ю.Д. Клеопова, який започаткував вивчення цього регіону. Впродовж 1923–1924 рр. учений разом із М.В. Дубовик досліджували лісову рослинність другої надзаплавної тераси лівобережної частини Середнього Придніпров'я (Клеоров, Dubovuk, 1926). Дубово-соснові ліси другої надзаплавної тераси Дніпра дослідники відносять до свіжої групи асоціацій *Querceto-Pineta hylocomiosa*.

Соснові ліси Лівобережжя Лісостепу вивчав і В.К. М'якушко. У своїй статті (Myakushko, 1972) для другої лівої борової тераси Дніпра він наводить асоціації *Pinetum hylocomiosum*, *Querceto-Pinetum pteridiosum*. Протягом 1980–1994 рр. В.І. Мельник

досліджував стан дубово-соснових лісів на Лівобережжі Середнього Придніпров'я (Melnyk, 1994).

Рослинність території НПП «Білоозерський» відзначається строкатістю та різноманітністю, що зумовлено чергуванням двох типів ландшафтів – заплавного та піщано-борового, а також мозаїчністю рельєфу. Однією з найприкметніших особливостей території є її велика лісистість (92,4 %). Лісова рослинність представлена угрупованнями формацій *Pineta sylvestris*, *Querceta roboris*, *Alneta glutinosae*, *Betuleta pendulae*, *Populeta tremulae*. За площею домінують угруповання *Pineta sylvestris* субформацій *Pineeta sylvestris* та *Querceto (roboris)-Pineta (sylvestris)*. Найбідніші за умовами місцезростання ділянки парку зайняті угрупованнями чистозвичайнососнових лісів, на багатших екотопах вирівняних ділянок і знижень сформувалися фітоценози звичайнодубово-звичайнососнових лісів. У перезволожених екотопах заплав річок та озер трапляються ділянки угруповань *Alneta glutinosae*. На давніх зрубках лісів утворилися похідні угруповання *Betuleta pendulae*, *Populeta tremulae*. Значні площі зайняті сосновими лісовими культурами.

Об'єкти та методи досліджень

Основою наших досліджень стали матеріали польових робіт, проведених протягом 2009–2014 рр. із використанням маршрутно-польових методів. Геоботанічний аналіз здійснено за домінантною класифікацією рослинності і загальноприйнятими методами на пробних ділянках площею 0,25 га. За основу класифікації рослинності досліджуваної території взято принципи класифікації рослинності України (Afanasyev et al., 1956). Назви синтаксонів наведено за «Продромусом рослинності України» (Shelyag-Sosonko et al., 1991). Пробні ділянки закладалися з урахуванням площі виявлення фітоценозу, їх описували із зазначенням за такими параметрами: порядковий номер, дата, географічне положення, рельєф, тип ґрунту, умови зволоження, наявність антропогенного впливу, зімкненість крон, вік, висота, бонітет і діаметр стовбурів едіфікатора, зімкненість підліску, загальне проективне покриття трав'яно-чагарникового і мохового ярусів та проективне покриття кожного виду (у відсотках). Основними таксономічними одиницями класифікації є група асоціацій, асоціація, формація і тип рослинності.

Результати досліджень та їх обговорення

Загальна площа лісів НПП «Білоозерський» становить 6481,7 га, або 92,4 % усієї території парку. Природні ліси охоплюють 30 % загальної покритої лісами площі. Середній вік насаджень – 65 років. Ліси НПП мають такі вікові групи у відсотковому вимірі: молодняки – 14,5 %, середньовікові – 68,8 %, пристигаючі та стиглі – 7,5 %, перестійні – 9,2 %.

Як уже зазначалося, за площею переважають звичайнососнові ліси (близько 70 % території). Це зумовлено домінуванням на боровій терасі дрібно-та середньозернистих пісків, знизу – водно-льодовикового, зверху – алювіального походження. У місцях борової тераси, переkritих лесоподібними суглинками, трапляються ділянки звичайнодубових лісів.

Природних звичайнососнових лісів збереглося мало, значну частину становлять соснові культури різного віку. Угруповання формації *Pineta sylvestris* ростуть на рівнинних ділянках або невисоких підвищеннях, займаючи екотопи різного ступеня зволоження. Ґрунти дерново-підзолисті. Фітоценози групи асоціацій *Pineta (sylvestris) hylocomiosa* трапляються часто по всій території парку. Вони приурочені до пологих гряд або пагорбів із слабко-підзолистими ґрунтами. Одноярусний деревостан (0,7–0,8) формує *Pinus sylvestris* L. I–II класів бонітету, яка у віці 50–60 років сягає заввишки 20–22 м, середній діаметр її стовбурів – 30 см. Як домішка у деревостані трапляється *Betula pendula* Roth. Підлісок зазвичай не виражений. Трав'яно-чагарниковий ярус розріджений (10–20 %), його основу становлять *Convallaria majalis* L. (місцями домінує з покриттям 20–25 %), *Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn, *Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce, *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth та ін. Добре виражений моховий ярус із проективним покриттям 40–60 %. У ньому домінує здебільшого *Pleurocium schreberi* (Brid.) Mitt. із значною участю *Dicranum polysetum* Sw. та домішкою *Polytrichum commune* Hedw. Ці ліси представлені угрупованнями асоціацій *Pinetum (sylvestris) hylocomiosum*, *Pinetum (sylvestris) convallarioso (majalis)-hylocomiosum*.

На багатших ґрунтах (дерново-середньопідзолистих) часто трапляються фітоценози групи асоціацій *Pineta (sylvestris) convallariosa (majalis)*. Для них властивий одноярусний деревостан, сформо-

ваний *Pinus sylvestris* I–II класами бонітету із зімкненістю крон 0,6–0,8. У 50–65-річному віці вона заввишки 20–22 м. У деревостані поодинокі ростуть *Betula pendula* та *Quercus robur* L. Підлісок невиражений. Трав'яно-чагарничковий ярус середньогустий (30–40 %) з домінуванням *Convallaria majalis* (20–30 %) та значною участю *Polygonatum odoratum* (3–5 %). Постійно трапляються *Pteridium aquilinum*, *Melampyrum pratense* L., *Calamagrostis epigeios*, *Chelidonium majus* L., *Hypericum perforatum* L., *Erodium cicutarium* (L.) L'Her., *Milium effusum* L., *Genista tinctoria* L. Моховий покрив не виражений, куртинами фіксується *Pleurozium schreberi*.

На дещо сушіших ділянках таких екоотопів трапляються угруповання асоціації *Pinetum (sylvestris) polygonatosum (odorati)* з подібними до попередньої фітоценотичними характеристиками.

У центральній частині парку на незначних за площею ділянках сформувалися угруповання асоціації *Pinetum (sylvestris) pteridiosum (aquilini)*. Вони приурочені до вирівняних ділянок чи середніх частин пологих схилів на дерново-середньопідзолистих піщано-супіщаних ґрунтах, які відрізняються дещо більшим флористичним багатством. У деревостані (0,6–0,7), крім *Pinus sylvestris* заввишки 20–24 м, є поодинокі домішки *Betula pendula* та *Quercus robur*, які дещо пригнічені та заходяться у невираженому другому ярусі. Підлісок частіше не виражений, місцями наявні кущі *Frangula alnus* Mill. Трав'яно-чагарничковий ярус доволі густий (50–70 %) і чітко диференційований на декілька під'ярусів. Відновлення сосни не відзначено. У травостої панує *Pteridium aquilinum* (40–60 %) і зростають неморальні види та види широкої екології (*Milium effusum*, *Genista tinctoria*, *Melica nutans* L., *Polygonatum odoratum*, *Campanula persicifolia* L., *Geranium sanguineum* L.). Моховий ярус не виражений.

На ділянках з дещо розрідженим деревостаном (0,5–0,6) з помітним антропогенним порушенням на великих площах сформувалися серійні угруповання *Pinetum (sylvestris) calamagrostidosum (epigeioris)* та *Pinetum (sylvestris) rubosum (caesii)*.

Крім описаних вище асоціацій соснових лісів, високу фітоценологічну цінність мають ділянки раритетних угруповань асоціації *Pinetum (sylvestris) juniperoso (communis)-sparsiherbosum*. Деревостан переважно однарусний, розріджений (0,4–0,5),

утворений *Pinus sylvestris*, I–II бонітету, 24–25 м заввишки. Подекуди деревостан двоярусний (0,6), другий ярус (17–18 м) формує *Quercus robur* з поодинокію участю *Betula pendula*. Ярус підліску (0,2–0,4) утворений невисокими деревцями або чагарниками *Juniperus communis* L. різної форми. Трав'яно-чагарничковий ярус розріджений (20–30 %), його основу становлять *Convallaria majalis*, *Polygonatum odoratum*, *Agrostis capillaris* L., також поодинокі трапляються *Viscaria viscosa* (Scop.) Asch., *Galium verum* L., *Veronica spicata* L., *Asparagus officinalis* L., *Viola matutina* Klokov, *Verbascum lychnitis* L. Моховий покрив слабовиражений, куртинами спостерігаємо *Pleurozium schreberi*.

На великих площах представлені звичайнооснові культури різного віку, створені в різних екоотопах, з відмінностями рельєфу. Для них властиві однарусні одновидові густі деревостани (0,8–0,9) з рядами дерев. У них часто формується підлісок із *Sambucus racemosa* L., *S. nigra* L., *Euonymus verrucosus* Scop. У трав'яно-чагарничковому ярусі панують *Rubus caesius* L. та *Impatiens parviflora* DC. Флористичну основу становлять рудеральні види та види широкої екології: *Urtica dioica* L., *Hypericum perforatum*, *Artemisia vulgaris* L., *Arctium lappa* L., *Polygonum aviculare* L., *Galinsoga parviflora* Cav., *Erodium cicutarium* та ін.

Серед звичайнодубово-звичайноосновних лісів ми виділили такі асоціації: *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) convallariosum (majalis)*, *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) ruboso (caesii)-convallariosum (majalis)*, *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) rubosum (caesii)*, *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) calamagrostidoso (epigeioris)-hylocomiosum*.

Серед лісової рослинності значні площі займають ліси субформації *Querceto (roboris)-Pineta sylvestris*, які ростуть на дещо багатших, ніж звичайноосновні ліси, ґрунтах з різним рівнем зволоження. Характерною особливістю цих лісів є наявність двоярусного деревостану та флористично багатого трав'яно-чагарничкового ярусу, в якому поєднані бореальні, неморальні та види широкої екології. Вони ростуть на дерново-підзолистих, глинисто-піщаних і супіщаних ґрунтах із прошарками суглинків. Займають вирівняні ділянки та підніжжя схилів. Найпоширенішими є фітоценози групи асоціації *Querceto (roboris)-Pineta (sylvestris) convallariosa (majalis)*. Перший ярус цих лісів фор-

мує *Pinus sylvestris*, а *Quercus robur* переважно утворює другий ярус деревостану. В цьому ярусі поодинокі трапляються *Betula pendula* та *Populus tremula* L. Підлісок несформований, поодинокі представлені *Frangula alnus*, *Crataegus rhipidophylla* Gand. (= *C. curvisepala* Lindm.), *Corylus avellana* L. та *Berberis vulgaris* L.

Угруповання асоціації *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) convallariosum (majalis)* мають деревостан зімкнутістю 0,7–0,8, де перший ярус формує *Pinus sylvestris* II–III класів бонітету віком 65–70 років, заввишки 25–30 м, другий ярус утворений *Quercus robur* віком 50–55 років заввишки 15–17 м, зімкнутість крон – 0,5–0,6, подекуди трапляється *Tilia cordata* Mill. Підлісок зазвичай не виражений, є поодинокі дерева *Frangula alnus*, *Crataegus rhipidophylla*. Трав'яно-чагарниковий ярус із загальним проєктивним покриттям 65–70 %, його основу становлять *Convallaria majalis* (місцями домінує з покриттям 40–45 %), *Polygonatum odoratum*, *Iris hungarica* Waldst. & Kit., також трапляються *Galium aparine* L., *Viola matutina*, *Euphorbia cyparissias* L., *Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. ex Woł.) Klásková. Моховий покрив не виражений.

У подібних екологічних умовах на незначних за площею ділянках часто трапляються асоціації *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) ruboso (caesii)-convallariosum (majalis)*. Перший ярус утворений *Pinus sylvestris* віком 45–50 років, заввишки 17–20 м, I–II класи бонітету, зімкнутість крон – 0,3–0,4. Відновлення сосни не спостерігається. Другий ярус сформований *Quercus robur* віком 50–55 років, заввишки 15–17 м, зімкнутість крон – 0,5–0,7. У невираженому III ярусі поодинокі росте *Pyrus communis* L. У ярусі підліску трапляються *Acer tataricum* L., *Frangula alnus*, *Crataegus rhipidophylla*, *Sambucus nigra*. Трав'яно-чагарниковий ярус заввишки 35–50 см середньогустий (30–35 %), із домінуванням *Convallaria majalis* (15–20 %) та значною участю *Rubus caesius* (10 %), що стелиться по землі. Постійно зростають *Urtica dioica*, *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott., *Impatiens parviflora*, *Galium aparine*, *Chelidonium majus*, *Erodium cicutarium*, *Dactylis glomerata* L. Моховий покрив не виражений.

Невеличкі за площею угруповання формації *Querceta roboris* пов'язані з другою піщаною терасою Дніпра, де вони займають зниження – улоговини з супіщаними ґрунтами. Найхарактернішими є фітоценози асоціації *Quercetum (roboris) convallariosum*

(*majalis*), *Q. caricosum (pilosae)*, *Q. coryloso (avellanae)-caricosum (pilosae)*, *Q. pteridiosum (aquilini)*. Угруповання асоціації *Quercetum (roboris) pteridiosum (aquilini)* мають деревостан зімкнутістю крон 0,5–0,7 і складаються здебільшого з *Quercus robur*, інколи є домішки *Betula pendula*. Підлісок негустий, зімкнутістю 0,2–0,3, у ньому зазвичай переважають *Corylus avellana*, *Frangula alnus*, місцями трапляється *Juniperus communis*. Трав'яний покрив багатий (55–60 % покриття) та помітно двопід'ярусний. Домінантом є *Pteridium aquilinum* (35–40 %), крім орляка, в першому під'ярусі часто трапляються *Anthericum ramosum*, *Dactylis glomerata* (10–15 %), поодинокі – *Athyrium filix-femina*, *Vincetoxicum hirundinaria* Medik., *Betonica officinalis* L. та ін. У другому під'ярусі переважають *Convallaria majalis*, *Melica nutans*, *Lathyrus vernus* (L.) Bernh., *Asarum europaeum* L., *Potentilla alba* L., *Veronica chamaedrys* L., *Viola matutina*.

Інші асоціації формації *Querceta roboris* ростуть у подібних умовах. У них одноярусний деревостан зімкнутістю 0,6–0,7, з висотою стовбурів до 15–20 м і діаметром до 40 см утворює *Quercus robur*. Поодинокі трапляються *Fraxinus excelsior* L., *Betula pendula*. У підліску ростуть *Corylus avellana*, *Frangula alnus* і подекуди *Juniperus communis*. У трав'яному ярусі домінантами виступають *Convallaria majalis*, *Carex pilosa* Scop., часто трапляються *Trifolium montanum* L., *Epipactis helleborine* (L.) Crantz, *Melica nutans*, *Carex leporina* L., *Iris hungarica*, *Veronica officinalis* L., *Fragaria vesca* L. та ін. У дубових лісах фрагментарно представлені синузії весняних ефемероїдів із *Scilla bifolia* L. та *Corydalis solida* (L.) Clairv. У цих угрупованнях також ростуть бореальні види – *Pyrola minor* L. та *Chimaphila umbellata* (L.) W. Barton.

Ліси асоціації *Betuleto (pendulae)-Quercetum (roboris) pteridiosum (aquilini)*, *Betuleto (pendulae)-Quercetum (roboris) convallariosum (majalis)* трапляються на території парку лише зрідка. У формуванні деревостану зімкнутістю 0,6–0,7 і заввишки 18–20 м, окрім *Quercus robur*, бере участь *Betula pendula*. Підлісок несформований, подекуди трапляються *Frangula alnus* і *Pyrus communis*. У трав'яному ярусі домінують *Pteridium aquilinum* або *Convallaria majalis*. Звичайними видами цих лісів є *Carex leporina*, *Polygonatum odoratum*, *Melica nutans*, *Melampyrum nemorosum*.

На давніх зрубках звичайнососнових лісів утворилися похідні угруповання *Populeta tremulae*. Угруповання цієї формації трапляються спорадично по всій території парку на невеликих ділянках.

На перезволожених ектопах заплав оз. Біле зафіксовані невеликі ділянки угруповань *Alneta glutinosae*. На дуже обводнених ділянках, у зниженні рельєфу, вода стоїть плесом 20–30 см. Тут представлені здебільшого угруповання асоціації *Alnetum (glutinosa) urticosum (dioici)*. У цих умовах *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. має висоту 12–14 м, діаметр стовбура – до 20 см і росте за III класом бонітету. У травостой переважають *Thelypteris palustris* Schott, *Potentilla palustris* (L.) Scop., *Lycopus europaeus* L., *Lysimachia nummularia* L. тощо.

Досліджуючи лісову рослинність НПП «Білоозерський», ми виявили раритетні асоціації лісової рослинності, які є новими для «Зеленої книги України» (Zelena knyha Ukrainy, 2009) і *Pinetum (sylvestris) juniperoso (communis) sparsiherbosum* та *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) juniperoso (communis)-convallariosum (majalis)*.

Висновки

Загалом територія НПП «Білоозерський», незважаючи на його порівняно невелику площу, відзначається різноманітністю лісової рослинності, яка представлена угрупованнями формацій *Pineta sylvestris*, *Querceta roboris*, *Alneta glutinosae*, *Betuleta pendulae*, *Populeta tremulae*. За площею переважають звичайнососнові ліси (близько 70 %), значно менше – звичайнодубово-звичайнососнових і звичайнодубових.

Природних звичайнососнових лісів збереглося мало, значну частину становлять соснові культури різного віку. Природні звичайнососнові угруповання ростуть на рівнинних ділянках або невисоких підвищеннях, займаючи ектопи різного ступеня зволоження. Найчастіше представлені асоціації *Pineta (sylvestris) hylocomiosa*, часто трапляються *Pineta (sylvestris) convallariosa (majalis)*; на сухіших ділянках – угруповання асоціації *Pinetum (sylvestris) polygonatosum (odorati)*, а на вирівняних – угруповання асоціації *Pinetum (sylvestris) pteridiosum (aquilini)*. Значні площі охоплені також серійними угрупованнями *Pinetum (sylvestris) calamagrostidosum (epigeioris)* та *Pinetum (sylvestris) rubosum (caesii)*, які сформувалися на ділянках з помітними антропогенними порушеннями.

Серед лісової рослинності чималі площі також займають угруповання *Querceto (roboris)-Pineta sylvestris*, які формуються на дещо багатших, аніж звичайнососнові ліси, ґрунтах із різним рівнем зволоження. Вони ростуть на вирівняних ділянках і підніжжях схилів. Найпоширенішими є *Querceto (roboris)-Pinetum (sylvestris) convallariosum (majalis)*.

Ліси *Querceta roboris* займають невеликі території і пов'язані з другою піщаною терасою Дніпра (знижені улоговини з супіщаними ґрунтами). У дубових лісах фрагментарно представлені синузії весняних ефемероїдів із *Scilla bifolia* L. та *Corydalis solida* (L.) Clairv., а також рідкісні для цього регіону бореальні види – *Pyrola minor* L. та *Chimaphila umbellata* (L.) W. Barton. На давніх зрубках звичайнососнових лісів утворилися похідні угруповання *Populeta tremulae*. Угруповання цієї формації трапляються спорадично по всій території парку на невеликих за площею ділянках. На перезволожених ектопах заплав оз. Біле виявлені невеликі ділянки угруповань *Alneta glutinosae*.

Подяки

Автор висловлює подяку д-ру біол. наук, провідному науковому співробітнику відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України П.М. Устименку за консультації та слушні зауваження, надані в процесі підготовки статті до друку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Afanasyev D.Ya., Bilyk N.I., Bradis Ye.M., Hryn F.O. *Ukr. Bot. J.*, 1956, **13**(4): 63–82. [Афанасьєв Д.Я., Білик Г.І., Брадїс Є.М., Гринь Ф.О. Класифікація рослинності Української РСР // *Укр. ботан. журн.* – 1956. – **13**(4). – С. 63–82].
- Didukh Ya.P., Shelyah-Sosonko Yu.R. *Ukr. Bot. J.*, 2003, **60**(1): 6–17. [Дідух Я.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. *Геоботанічне районування України та суміжних територій* // *Укр. ботан. журн.* – 2003. – **60**(1). – С. 6–17].
- Neobotanichne rayonuvannya Ukrainy RSR*, Kyiv: Naukova Dumka, 1977. – 303 pp. [Геоботанічне районування Української РСР. – К.: Наук. думка, 1977. – 303 с.].
- Kleopov Yu.D., M.V. Dubovyk. *Ukr. Bot. J.*, 1926, **3**: 44–45. [Клеопов Ю.Д., М.В. Дубовик. *Ботанічна екскурсія до колишнього Переяславського повіту Полтавщини* // *Укр. ботан. журн.* – 1926. – Кн. 3. – С. 44–45].
- Melnyk V.I. *Ukr. Bot. J.*, 1994, **51**(2–3): 48–51. [Мельник В.І. Залишки корінних дубово-соснових лісів на Лівобережжі Середнього Придніпров'я // *Укр. ботан. журн.* – 1994. – **51**(2–3). – С. 48–51].

- Myakushko V.K. *Ukr. Bot. J.*, 1972, **29**(4): 492–499. [М'якушко В.К. Соснові ліси Лівобережної частини Лісостепу України // *Укр. ботан. журн.* – 1972. – **29**(4). – С. 492–499].
- Poryvkin O.V. Severnaya lesostepnaya oblast Pridneprovskoy vyzvyshennosti. In: *Fiziko-geograficheskoe rayonirovaniye Ukrainskoy SSR*, Kyiv: Izd-vo Kiev. un-ta, 1968, p. 225–231. [Порывкин О.В. Северная лесостепная область Приднепровской возвышенности // *Физико-географическое районирование Украинской ССР.* – Киев: Изд-во Киев. ун-та, 1968. – С. 225–231].
- Shelyag-Sosonko Yu.R., Didukh Ya.P., Dubyna D.V., Kostylev A.V., Popovych S.Yu., Ustyomenko P.M. *Prodromus rastitelnosti Ukrainy*, Kyiv: Naukova Dumka, 1991, 272 pp. [Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Дубына Д.В., Костылев А.В., Попович С.Ю., Устименко П.М. *Продромус растительности Украины.* – Киев: Наук. думка, 1991. – 272 с.].
- Shcherban M.I. Lisostepova zona. In: *Fizichna geografiya Ukrainskoi RSR*. Ed. O.M. Marinich, Kyiv: Vishcha shkola, 1982, pp. 131–148. [Щербань М.І. Лісостепова зона // *Фізична географія Української РСР* / За ред. О.М. Маринича. – К.: Вища шк., 1982. – С. 131–148].
- Zelena knyha Ukrainy. Ridkisini i taki, scho perebuvayut pid zagrozoyu znyknennya ta typovi pryrodni roslynni uhrupovannya, yakі pidlyahayut okhoroni.* Ed. Ya.P. Didukh, Kyiv: Alterpress, 2009, 448 pp. [*Зелена книга України. Рідкісні і такі, що перебувають під загрозою зникнення та типові природні рослинні угруповання, які підлягають охороні* / За ред. Я.П. Дідуха. – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.].

Рекомендує до друку
Д.В. Дубина

Надійшла 01.03.2016

Ярова О.А. Лісова рослинність Національного природного парку «Білоозерський». – *Укр. ботан. журн.* – 2016. – **73**(4): 355–360.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, 08401, Київська обл., Україна

Узагальнені результати досліджень лісової рослинності НПП «Білоозерський», яка займає 92,4 % території парку. Розроблена її класифікація на основі домінантної системи. Лісова рослинність представлена угрупованнями формацій *Pineta sylvestris*, *Querceta roboris*, *Alneta glutinosae*, *Betuleta pendulae*, *Populeta tremulae*. За площею переважають звичайнососнові ліси (близько 70 %), значно менше звичайнодубово-звичайнососнових і звичайнодубових. Найчастіше трапляються соснові ліси зеленомохові. У подібних екологічних умовах, але на багатших ґрунтах часто – асоціації *Pinetum (sylvestris) convallariosum (majalis)*. Значні площі також займають угруповання асоціації *Querceto (roboris)-Pineta sylvestris*, які формуються на вирівняних ділянках і підніжжях схилів. Угрупован-

ня формації *Querceta roboris* зафіксовані на невеликих ділянках і пов'язані з другою пішаною терасою Дніпра. В дубових лісах фрагментарно представлені синузії весняних ефемероїдів із *Scilla bifolia* та *Corydalis solida*, а також рідкісні для цього регіону бореальні види – *Pyrola minor* і *Chimaphila umbellata*. На давніх зрубках соснових лісів утворилися похідні угруповання формації *Populeta tremulae*, які трапляються спорадично по всій території парку на невеликих за площею ділянках. На перезволожених екоотопах заплавлі озера Біле – невеликі ділянки угруповань формації *Alneta glutinosae*.

Ключові слова: Національний природний парк «Білоозерський», лісова рослинність, класифікація, формація

Ярова О.А. **Лесная растительность Национального природного парка «Белоозерский».** – *Укр. ботан. журн.* – 2016. – **73**(4): 355–360.

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький государственный педагогический университет имени Григория Сковороды», ул. Сухомлинского, 30, г. Переяслав-Хмельницкий, 08401, Киевская обл.

Обобщены результаты исследований лесной растительности НПП «Белоозерский», которая занимает 92,4 % территории парка. Разработана её классификация на основе доминантной системы. Лесная растительность представлена группами формаций *Pineta sylvestris*, *Querceta roboris*, *Alneta glutinosae*, *Betuleta pendulae*, *Populeta tremulae*. По площади преобладают сосновые леса (около 70 %), значительно меньше дубово-сосновые и дубовые. Чаще всего представлены сосновые леса зеленомоховые. В подобных экологических условиях, но на более богатых почвах, часто встречаются ассоциации *Pinetum (sylvestris) convallariosum (majalis)*. Значительные площади также занимают сообщества ассоциации *Querceto (roboris)-Pineta sylvestris*, которые формируются на выравненных участках и подножьях склонов. Сообщества формации *Querceta roboris* занимают небольшие по площади территории, связанные со второй песчаной террасой Днепра. В дубовых лесах фрагментарно представлены синузії весенних ефемероїдів *Scilla bifolia* і *Corydalis solida*, а також рідкісні для даного регіона бореальні види – *Pyrola minor* і *Chimaphila umbellata*. На древних зрубках соснових лесов образовались вторичные растительные сообщества формации *Populeta tremulae*, которые встречаются спорадически по всей территории парка на небольших по площади участках. На переувлажненных экотопах пойм озера Белое – небольшие участки формации *Alneta glutinosae*.

Ключевые слова: Национальный природный парк «Белоозерский», лесная растительность, классификация, формація